

Reikminių tyrimų temų pasiūlymai

PASIŪLYMAS DĖL REIKMINIŲ TYRIMŲ TEMOS

1. DUOMENYS APIE PATEIKĖJĄ	
1.1. Institucijos pavadinimas	Užsienio reikalų ministerija
1.2. Institucijos atstovas, įgaliotas spręsti su teikiamu temos pasiūlymu susijusius klausimus:	
pareigos	Komunikacijos ir kultūrinės diplomatijos departamento direktoriaus pavaduotojas
vardas	Vilijus
pavardė	Samuila
telefonas	+3705236 2563
el. paštas	stratcom@urm.lt

2. TEMOS PASIŪLYMO APRAŠYMAS

2.1. Temos pavadinimas	
Priešiškos šalies dezinformacijos poveikio Lietuvai ekonominis vertinimas	
2.3. Tyrimų trukmė	
Tyrimų, reikalingų problemai išspręsti, trukmė	12 mėn.
2.5. Temos (problemos) svarba valstybei ir visuomenei	
<i>Aprašoma sprendžiama problema, nurodomos esminės jos priežastys, jei reikia, palyginant Lietuvos padėtį aptariamu klausimu su kitomis Europos Sąjungos valstybės narėmis, pateikiama informacija apie institucijos praktikoje kylančių problemų mastą, situacijos analizę; vadovaujantis turimais įrodymais ir duomenimis (kiekybiniais rodikliais) pagrindžiamas problemos aktualumas ir realus mokslu grįstų sprendimų poreikis (ne daugiau kaip 4000 spaudos ženklų)</i>	

Lietuva nuo pat nepriklausomybės atkūrimo patiria vieną stipriausių, koordinuotą ir tęstinę dezinformacinę ataką Europoje. Rusija stengiasi išlaikyti buvusias Tarybų Sąjungos respublikas savo įtakos sferoje taikydama tiek ekonomines, tiek karines, tiek „minkštosios“ galios priemones, tiek jų kombinacijas.

Lietuvai įstojus į NATO tiesioginės karinės grėsmės tikimybė ženkliai sumažėjo. Tai suprasdama, Rusija sustiprino informacinę ardomąją veiklą šalies viduje. Vienas iš svarbiausių tokių veikslių – įvairios dezinformacijos kampanijos, jau pasiekusios informacinio karo lygį.

2025 m. vasario 13 d. buvo pristatyta Vyriausybės strateginės analizės centro (STRATA) ekspertų parengta studija „Europos Sąjungos strateginės aplinkos, raidos tendencijų, teisėkūros ir politikos prioritetų prognozavimas, Lietuvai rengiantis pirmininkauti ES Tarybai 2027 m.“

Vienas iš pagrindinių Lietuvos prioritetų pirmininkavimo ES Tarybai metu – Europos gynybos pajėgumų stiprinimas, kartu esantis gyvybiškai svarbus ir mūsų šaliai. Lietuva pabrėžia išskirtinį Baltijos jūros regiono ir vadinamą „fronto linijos“ valstybių pažeidžiamumą nuo Rusijos veikslių.

Svarbu paminėti, kad pažeidžiamumu negali būti laikoma tik fizinė grėsmė. Būtent intensyviai vykdomos dezinformacinės kampanijos skatina pilietinį nepaklusnumą, nepasitikėjimą valstybe bei jos institucijomis, neužtikrintumą dėl ateities, blogina šalies įvaizdį potencialių užsienio investuotojų akyse, mažina pilietinį aktyvumą bei įsitraukimas, apsunkena darnų šalies vystymąsi priešinant įvairias socialines grupes šalies viduje ir t.t.

Dėl to, jog dezinformacijos poveikis yra daugialypis ir sunkiai išmatuojamas, dezinformacijos kampanijų daromą žalą yra labai sunku įvertinti. Didžioji dalis tyrimų yra paremti kokybine analize siekiant nustatyti galimą dezinformacijos poveikį vienokiems ar kitokiems žmonių įsitikinimams, požiūrių kaitai ir pan. Nors tokie tyrimai yra labai svarbūs siekiant tiksliau suprasti priešiškos šalies dezinformacijos poveikio mastą, jie nesuteikia ekonominės dezinformacijos žalos valstybei išraiškos.

Pastaruoju metu ES šalys skiria didelį dėmesį priešiškų šalių vykdomoms dezinformacijos kampanijoms ir kovai su jomis. Ką tik pasirodžiusiame Europos išorės veikslių tarnybos (EIVT) raporte apie užsienio kišimosi ir manipuliavimo informacija grėsmes atkreipiamas dėmesys, jog 2024 metais daugiau nei 80 šalių ir daugiau nei 200 organizacijų buvo dezinformacijos atakų taikiniai. Anot EIVT, Europos Sąjunga – pagrindinis priešiškų valstybių taikinys. Baltijos šalys minimos kaip jautrios dėl savo geopolitinės pozicijos ir didelių rusakalbių bendruomenių, o vienas iš svarbiausių tokių atakų darbų – kišimasis į rinkimus ir jų pakreipimas priešiškomis valstybėms tinkama linkme.

Buvęs Suomijos prezidentas ir specialusis Europos Komisijos pirmininkės U. von der Leyen patarėjas S. Niinisto savo naujame raporte „Strengthening Europe’s civil and military preparedness and readiness“ pabrėžia, kad yra būtina imtis griežčiausių priemonių kiek įmanoma

mažinant dezinformacijos poveikį visuomenei, nes ši kenkia visuomenės vienybei ir pasitikėjimu valstybinėmis institucijomis. Anot jo, ES nuolat atnaujina ir tobulina kovos su priešišku šalių keliamomis hibridinėmis grėsmėmis priemones ir siekia didinti visuomenės atsparumą.

Visgi matome, jog šie veiksmai yra nepakankami siekiant efektyviai apsaugoti tiek ES šalių piliečius, tiek ekonomikas nuo neigiamų dezinformacijos padarinių.

Vienas iš esminių trikdžių, kodėl ES šalių-narių veiksmai užkardant dezinformacijos kampanijas ir jų mažinant jų poveikį yra ne itin efektyvūs – lėšų, skiriamų kovai su dezinformacija, stoka. Kadangi nėra bent preliminariai nustatyta, kokia yra galima dezinformacijos ekonominė žala, yra sunku pagrįsti papildomų lėšų poreikį kovai su ja.

Taigi šio tyrimo ataskaitoje pateikti išankstiniai ekonominės dezinformacijos žalos Lietuvai įverčiai galėtų ne tik padėti geriau suprasti dezinformacijos mastą bei žalą Lietuvai, bet galimai padėtų generuoti papildomus argumentus Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai metu siekiant dar labiau suaktyvinti kovą su dezinformacija ne tik Lietuvos, bet ir ES mastu. Projekto metu būtų paruoštos ir metodologinės gairės dezinformacijos žalos ekonomikai skaičiavimui ateityje, kurias galėtų pritaikyti ne tik Lietuva, bet ir ES šalys.

2.6. Spręstini institucijos, teikiančios temos pasiūlymą, uždaviniai

Nurodoma, kokius uždavinius institucija tikisi išspręsti savo reguliavimo sferoje, pasinaudodama gautais tyrimų rezultatais, įsivertinama, kad uždaviniams išspręsti būtini moksliniai tyrimai, detalizuojamos tikslinės visuomenės grupės ir (ar) kiti naudos gavėjai, nurodoma, koks numatomas tokių sprendimų poveikis jiems (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Užsienio reikalų ministerija siekia:

- 1) Pradėti objektyviau vertinti priešiškos dezinformacijos žalą Lietuvos ekonomikai ir sekti dezinformacijos žalos tendencijas (ji didėja ar mažėja, ir kokių mastu).
- 2) Inicijuoti strateginę diskusiją ES lygmenyje Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai metu 2027 m. dėl būtinybės geriau kovoti su Rusijos dezinformacija pabrėžiant ekonominę žalą, kurią patiria ES dėl priešišku Rusijos dezinformacijos veiklų.

Šiems tikslams pasiekti reikalingas mokslu grįstas dezinformacijos žalos Lietuvos ekonomikai įvertinimas bei tokios žalos matavimo metodologinės gairės, kurios ateityje galėtų būti pritaikytos reguliariam matavimui bei kitom ES valstybėm narėm. Taip pat tai padėtų geriau įsivertinti atliekamų dezinformacijos poveikio neutralizavimo veiksmų efektyvumą, mat dabar tokių įrankių nėra.

2.7. Temos sąsajos su strateginiais valstybės dokumentais

Pateikiamos nuorodos į atitinkamus strateginius valstybės dokumentus, pridedami komentarai ir kita susijusi informacija (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Iškelti institucijos uždaviniai tiesiogiai prisideda prie Lietuvos strateginių tikslų įgyvendinimo ir yra suprantami taip pat kaip prevenciniai veiksmai, siekiant išvengti/užkirsti kelią krizėms ar ekstremalioms situacijoms. Pagrindiniai dokumentai, su kuriais siejasi tyrimo tema:

Devynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa (2024 m. gruodžio 12 d. nutarimas Nr. XV-54)

VI skyrius: Apsaugosime gyventojus nuo išorės grėsmių

324. Dėsime pastangas ugdydami gyventojų atsparumą informacinėms ir kibernetinėms atakoms, gerinsime propagandos atpažinimo įgūdžius. Stiprinsime Lietuvos kibernetinio saugumo ir gynybos sistemą bei pajėgumus. Sieksime veiksmingesnės mobilizacijos sistemos, užtikrinančios nepertraukiamą valstybės, savivaldos, verslo ir nevyriausybinių organizacijų sąveiką.

VII skyrius: Vykdsime aktyvią, konstruktyvią ir nuspėjamą užsienio politiką

335. Lietuva nemato požymių, kad trumpuoju ar vidutiniu laikotarpiu keistųsi Rusijos vykdoma agresyvi politika prieš kaimynines šalis, todėl ne tik kariniais pajėgumais, bet ir kitomis priemonėmis ekonomikos, informacijos, kritinės infrastruktūros srityse sieksime atgrasyti priešišką veiklą. Lietuva rūpinsis visuomenių atsparumo stiprinimu Ukrainoje, Moldovoje, kitose nuo Rusijos priešiškos veiklos kenčiančiose valstybėse.

2021–2030 m. nacionalinis pažangos planas

10-tas tikslas „Stiprinti nacionalinį saugumą“

10.3 „Stiprinti visuomenės kritinį mąstymą ir atsparumą informacinėms atakoms bei informuotumą ir pasirengimą krizėms, mobilizacijai, gynybai ir pilietinam pasipriešinimui“.

2.8. Pagrindžiama, kodėl problemą reikalinga spręsti skubiai

(ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Rusijos hibridinio karo veiksmai ES tik agresyvėja. Suaktyvintos ne tik dezinformacijos kampanijos, bet jau ir pradėti sabotažo veiksmai (svarbių karinių gamyklų Vokietijoje; logistikos, prekybos centrų Lenkijoje ir Lietuvoje padegimai; sprogdinimai kariniuose poligonuose Čekijoje ir t.t.), įvairių Rusijos režimui netinkamų asmenų užpuolimai ir t.t. Nėra aišku, kokie yra tolimesni Rusijos režimo planai.

Yra stebima, jog net ir sabotažo veiksmus Rusijos propaganda pateikia taip, tarsi tai atliko ne režimo siųsti žmonės, o jeigu jau yra prispaudžiami nenuginčijamų įrodymų, teigia, jog europiečiai patys kalti dėl to, arba neva „ne viskas taip aišku“ („не все так однозначно“).

Tai apsunkina šių nusikaltimų tyrimus, sumažėja visuomenės parama teisėsaugos institucijoms, nes bent dalis žmonių patiki Rusijos propagandos naratyvais.

Neatidėliotinas problemos sprendimo poreikis kyla ne tik dėl siekio sumažinti galimą žalą šalies ekonomikai, bet ir konkrečiai dėl:

- Planuojamos dezinformacijos suintensyvėjimo 2027 m., kai Vokietijos brigada Lietuvoje turi pasiekti pilną operacinį pajėgumą
- **Artėjančio Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai 2027 m., kurio vienas iš Lietuvos prioritetų yra saugumas ir kova prieš dezinformaciją bei derybos su sąjungininkų pabrėžiant dezinformacijos ekonominę žalą.**

Skubiai atlikto reikminio tyrimo dėka turėtume ne tik ekonominę žalą bei būtinybę imtis veiksmingesnių priemonių įrodančius skaičius, bet kartu ir metodologiją, kuri padėtų įsivertinti ekonominę dezinformacijos žalą kitoms Europos Sąjungos valstybėms išnaudojant galimybę formuoti ES politiką Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai 2027 m. metu.

2.9. Laukiami reikminių tyrimų projekto rezultatai, nurodant rezultatų formą

Nurodoma, kokių rezultatų institucija tikisi iš projekto ir kokia forma šie rezultatai turėtų būti pateikti (studija, praktinės rekomendacijos, metodikos padėčiai tam tikroje srityje įvertinti ir prognozuoti, priemonės, modeliai, scenarijai, tinklai, naujos technologijos, nauji metodai ir pan.) (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Pageidautina, jog būtų pateikta tyrimo ataskaita, kurioje atsispindėtų:

- 1) Metodologinės gairės dezinformacijos žalos ekonomikai skaičiavimui (naudotinos ir ES šalyse)
- 2) Metodologinių gairių pritaikymas Lietuvos atveju – preliminarus skaitinis dezinformacijos žalos Lietuvos ekonomikai įvertis (% nuo BVP ar kita pamatuojama skaitine išraiška).